

Традиции и перспективи за развитието на сектор „Лозарство“ в България

Елена Стефанова*

Резюме: Настоящото изследване е посветено на динамиката на развитие на лозарството в България през периода 2014-2022 г. Направено е и международно сравнение, включващо водещите държави в световен мащаб. Целта е да се установят състоянието и развитието на лозарството и неговите перспективи през призмата на наличните предпоставки и на формираната конкуренция на световните пазари. Установени са благоприятни природни, научни и кадрови условия, както и богати традиции. Фрапиращо нисък е относителният дял на реколтираните площи, което крие възможности за увеличаване на количеството на добитото грозде без съществено увеличаване на площта на лозовите масиви. Съществува развита нормативна база, чието прилагане би спомогнало за перспективата на сектора и за осигуряване на устойчиво развитие на полупланинските региони, които са подходящи за отглеждане на лозя.

Ключови думи: лозарство, грозде, площи с лозя, добити количества грозде, конкурентоспособност на лозарството.

JEL: Q18.

Въведение

Още от дълбока древност отглеждането на лозя и производството на вино и на високоалкохолни напитки от грозде е познато по българските земи. „Първото преброяване на лозовите масиви е направено през 1886 г. – тогава те са били 636 710 дка, а само след около 10 години площта им почти се удвоява до 1 148 230 дка. В периода 1929-1930 г. лозарството в България осигурява поминък на повече от 100 000 домакинства или приблизително 200 000 лозари, които до 1940 г. нарастват на 450 000“ (Обединени български консултанти, 2018). Неслучайно в съвременен аспект е създадена и се изпълнява Национална стратегия за развитие на лозарството и винарството в Република България 2005-2025 (МЗХ, 2004). Би следвало вече да са налични резултатите от действието на Националната програма за подпомагане на лозаро-винарския сектор в България за периода 2019 – 2023 година (МЗХ, 2022). Възможностите за дълбочинно използване на получената суровина от лозарството откриват нови перспективи за лозарите. В някои публикации се твърди, че „проантоцианидините, концентрирани в

* Елена Стефанова е доктор, главен асистент в ХТМУ, София, катедра „Икономика и стопанско управление“.

гроздовите семки, поддържат здравето и функциите на кръвоносните съдове, костите, бъбреците, мозъка и останалите телесни тъкани, намалявайки оксидативния и метаболитния стрес върху тях“ (БиоБазар, 2024), което дава основание екстрактът от гроздови семки да се предлага като хранителна добавка.

Специфично за лозарството е, че то може да се развива в полупланински райони, където други насаждения не биха били толкова продуктивни. Немалка част от дейностите по отглеждане на лозята подлежат на механизация, а вината и високоалкохолните продукти са транспортабилни, подходящи са за дългосрочно съхранение и особено виното, консумирано в умерени количества, не е вредно за човешкото здраве, както например тютюневите изделия. Налице са ползи, които за някои нации го превръщат в национална напитка. Тези предимства на лозарството го превръщат в перспективен отрасъл за осигуряване на поминък в селските райони.

В организационен аспект основен контролен орган за прилагане на нормативната база относно този сектор на земеделието е Изпълнителната агенция по лозата и виното (ИАЛВ) към министъра на земеделието и храните. От неправителствения сектор от 2000 година съществува Националната лозаро-винарска камара, която обединява усилията на заетите в сектора и защитава техните интереси (НЛВК, 2000). В град Варна функционира Опитна станция по лозарство, основана през 1953 година, която извършва научна, експериментална, развойна и производствена дейност по отношение

на нови сортове, вина, технологии, консултации (NZR.bg, 2024). В структурата на Селскостопанска академия към Министерството на земеделието и храните функционира Институт по лозарство и винарство (ILV.bg, 2024) в град Плевен, в който се извършва: „научна, научно-приложна и производствена дейност в областта на лозарството и винарството“. Институтът е с богати традиции. В него са създадени редица перспективни лозови сортове, произвежда се висококачествен посадъчен материал, непрекъснато се усъвършенства технологията за отглеждане на лозята и за преработка на гроздето, работи се в областта на растителната защита и се проучва международен опит, който би могъл да бъде полезен на българските лозари и винари. За подготовката на компетентни кадри в областта на лозарството и винарството се грижи преподавателският колектив на Професионалната гимназия по Лозарство и винарство (ПГЛВ, Плевен) „Александър Стамболийски“ в град Плевен, създадена още през 1890 г. Извършва се прием и обучение по специалностите лозаро-винарство, растителна защита и агрохимия, трайни насаждения, озеленяване и цветарство.

Не на последно място заслужава да се спомене, че развитието на винен туризъм, на който се възлагат много надежди, е невъзможно без устойчиво и проспериращо лозарство, предоставящо качествена суровина.

За популяризиране на факти, полезни идеи, успехи и проблеми в областта на лозарството допринася съществено дейността на списание Лоза & вино, издание

на сдружение Лоза и вино (Лоза и вино, 2021).

Целта на настоящата статия е да разкрие състоянието и развитието на лозарството в България в контекста на полаганите грижи за него и да се изследва доколко са използвани възможностите от бутиков сектор, характерен за запазени географски райони и за личните стопанства в селските райони, то да се превърне в мощна индустрия, базирана на модерни сортове и технологии, позволяващи да се получат високи добиви и вина с отлично качество, конкурентни на международните пазари.

Преглед на литературата по проблема

Десислава Тотева в свое изследване (Toteva, 2014) за конкурентното равнище и тенденциите в лозаро-винарския сектор в България за период от десет години след приемане страната ни в Европейския съюз, използвайки индекси на баланса между внос и износ на винено грозде и вино, стига до извода, че секторът отстъпва от завоюваните позиции на международните пазари, производството намалява и конкурентоспособността на българските вина на международните пазари намалява. Като причина се изтъква необходимостта от съществени инвестиции за създаването на нови лозя, необходимостта от изграждане на хидромелеоративни съоръжения за капково напояване и наличието на неравнопоставеност в политиката на подпомагане на сектора на държавно ниво. Албена Митева изтъква благоприятните условия за развитие на лозарството в Южен Централен район и предпоставките за устойчиво развитие на този сектор

(Митева, 2010). По време на организирана Национална кръгла маса от катедра „Аграрна икономика“, в сътрудничество с катедра „Правни науки“ при Икономически университет – Варна е проведена дълбочина дискусия под надслов Устойчиво развитие на лозаро-винарския сектор – предизвикателства и възможности за растеж (Сборник доклади, ИУ – Варна, 2018 г.). В своя доклад Дамян Киречев и Радмил Николов (Киречев, Николов, 2018), разглеждайки динамиката на площите, заети с лозя през периода 2000 – 2017 година, констатираят значително намаляване. Намалява и относителният дял на реколтираните площи от общия размер на площите, заети с лозя. „Като най-развити лозарски райони се определят Югоизточният и Южният централен район“. Констатирано е сравнително равномерно изменение на средните добиви от винени и десертни сортове със слабо изразена тенденция към нарастване, като 85-95% от произведеното грозде е използвано за винификация. На потенциала на лозарството за устойчиво развитие на полупланинските райони в България са посветили свое изследване Н. Стоенчев и Н. Алексова (Стоенчев, Алексова, 2001). Те стигат до извода, че инвестициите в лозарството са перспективни и доходоносни. Рубриката „Лозарство и винарство по света“ на специализираното списание Лоза & Вино публикува добри практики при намирането на работна сила за сезонни дейности, свързани с беритбата на лозята. Споделен е френски опит в набиането на сезонни работници измежду бежанците. „Намерих си работа, децата ми ходят на училище. Тук се чувствам в безопасност“, споделя суданският бежанец Закария, който е получил статут на

бежанец (Лоза и Вино, 2021) във Франция през 2017 г., пред Агенцията на бежанците на ООН. Немалко публикации обръщат внимание на почвените условия, при които лозовите насаждения дават най-добра реколта (Агри БГ, 2023). Лозовите насаждения виреят на хълмисти терени със сравнително по-бедни почви, където други насаждения не биха се чувствали добре. Те предпочитат дълбоки, рохкави, песъчливи или каменисти почви. Не се препоръчват тежките преовлажнени блатисти почви, но най-лесен начин за определяне наличието на подходящи природни условия си остават традициите. Един бърз поглед на културите, виреещи добре в района, дава ориентир дали може да се заложи на лозарството. Това е подход, удобен за прилагане в личното стопанство. За създаване на лозови масиви с промишлено значение задължителна е консултацията с доставчика на посадъчен материал, който най-добре познава потребностите на конкретния сорт. Анета Ройчева (Ройчева, 2019) след дълбочено изследване в своя дисертационен труд стига до извода, че „След приемането на страната ни в Европейския съюз се наблюдава намаление на относителния дял на лозарството за създаване на БВП на страната и възможностите за възстановяване на българското лозарство на съвременния етап следва да се търсят в следните основни направления: технологични, технически, организационни и институционални, като всяко от тях се развива на базата на иновации“. Безспорно е, че в условията на засилена конкуренция в рамките на Европейския съюз и извън него, ключова роля за развитие на лозарството в България играят науката и научните постижения, чийто

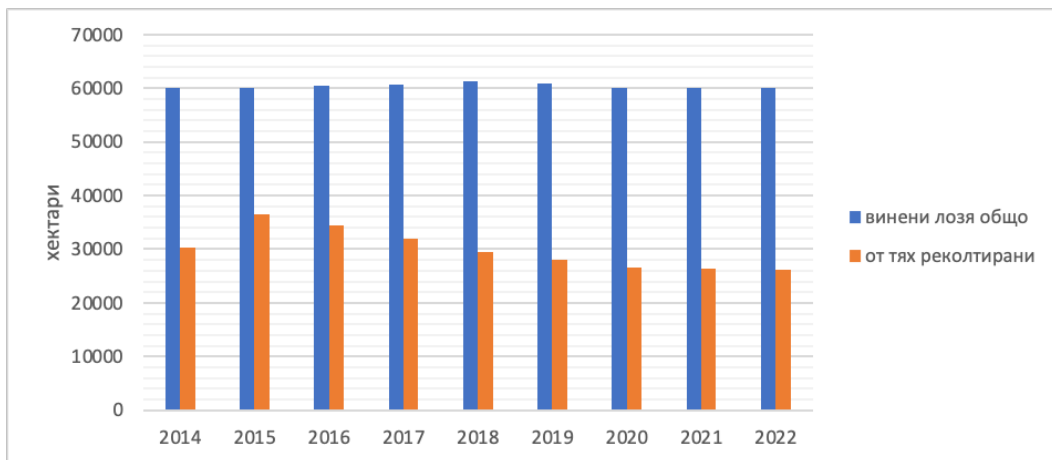
източник е преди всичко Институтът по лозарство и винарство към Селскостопанска академия. Създадените в него нови сортове, адаптирани към почвените и климатичните условия в страната и към потребностите на пазара, са предпоставка за увереност у инвеститорите за перспективността на лозаро-винарския сектор (ИЛВ, 2024). В специален доклад относно резултатите от извършена проверка от Европейската сметна палата за използването на средствата, отделени за повишаване на конкурентоспособността на лозарството в страните от Европейския съюз, се обръща внимание на необходимостта от отстояване на екологосъобразен подход, при който без съществено увеличение на площите, заети от лозови насаждения, трябва да се извърши реконструкция и обновяване с ясна визия за очакваните резултати (Joëlle Elvinger, 2023). Стремешът е да се избегне свръхпроизводство и секторът да се развива в посока към производство на по-качествена и конкурентоспособна продукция. Буди интерес фактът, че е налице промяна в географското разположение на лозарството, което е предизвикано от промените в климата (Акцент БГ, 2023). Традиционни райони за отглеждане на лозови насаждения като Франция и Испания са поставени пред сериозни предизвикателства, свързани с топлото и сухо време, което намалява добивите и застрашава оцеляването на някои лозови масиви, които не са в състояние да устоят на промените. От друга страна обичайно по-хладни райони като Германия и Великобритания увеличават площите на лозовите масиви и увеличават производството си и продажбата на вина. Учени от Института по лозарство и

винарство в Плевен намират изход чрез изграждане на напоителни системи, създаване на лозови насаждения по на север, на по-голяма надморска височина и внедряване на нови сортове, способни да дават добра реколта въпреки засушаването. Българските лозари в лицето на Националното сдружение на българските лозари са недоволствени от ниската субсидия, която получават в сравнение с

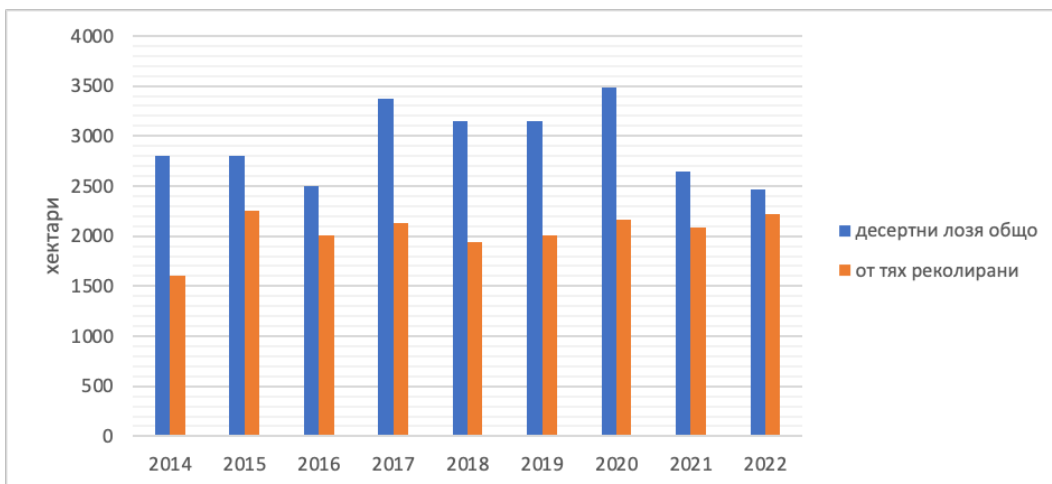
други страни в Европейския съюз. Те считат политиката на Министерството на земеделието и храните за неадекватна и непрозрачна (News.bg, 2022).

Тенденции в развитието на лозарството

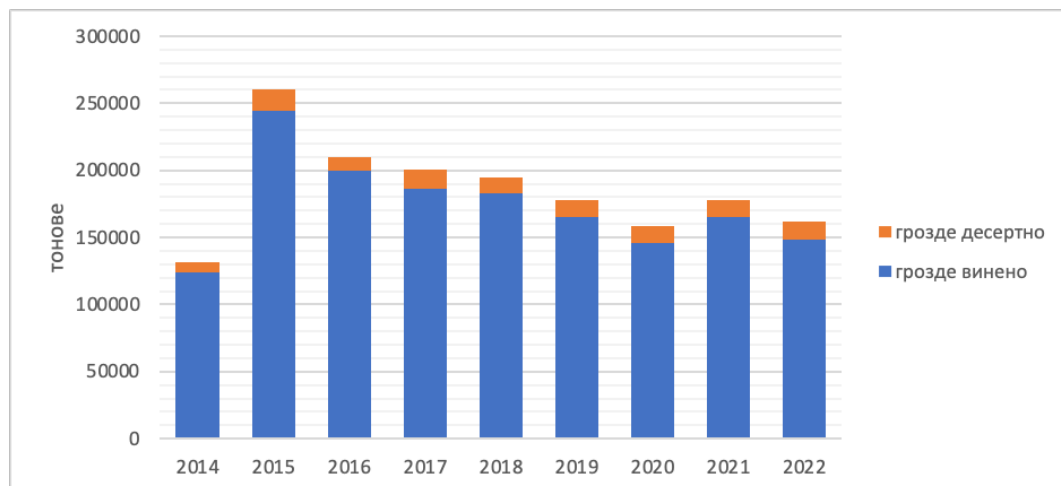
На фигури 1, 2, 3, и 4 е изобразена динамиката на площите, заети с лозя, и на получените добиви от тях.



Фигура 1. Динамика на общата и на реколтираната площ с винени лозя в България през периода 2014 – 2022 г. (Статистически справочник, 2023)



Фигура 2. Динамика на общата и на реколтираната площ с десертни лозя в България през периода 2014 – 2022 г. (Статистически справочник, 2023)



Фигура 3. Динамика на общия добив от винено и десертно грозде в България през периода 2014 – 2022 г. (Статистически справочник, 2023)



Фигура 4. Динамика на средния добив на грозде за вино и на десертно грозде в България през периода 2014 – 2022 г. (Статистически справочник, 2023)

Забелязва се, че площите с винени лозя съществено превъзхождат тези, заети с десертни лозя. Причината е във възможността за дълбочинна преработка на гроздето и за продължително съхраняване на виното, също и за извличане на значителна добавена стойност. Десертното грозде изисква внимателна манипулация и селекция по качество при

прибиране на реколтата, допълнителни разходи за съхранение, специална опаковка при транспортиране и носи по-голям риск продукцията бързо да се повреди и обезцени. Разбира се гроздето от десертните сортове при невъзможност за реализация би могло да се използва за вина или за високоалкохолни напитки, но тяхното качество невинаги е на висота.

Това, което буди безпокойство, е сравнително ниският относителен дял на реколтираните площи при винените лозя. Причината може да е във влошени метеорологични условия, ако е инцидентно или в засаждането на млади лозя, като непрекъснато се подменят старите сортове.

Средните добиви от декар се променят почти паралелно във времето при десертните и при винените сортове, като преобладават по-високи добиви при десертните сортове. Причината е в спецификата на сортове. При десертните е важно гроздовете да се егрозърнест и сочни с привлекателен търговски вид, докато при винените сортове по-важни са високата захарност и аромата на гроздето.

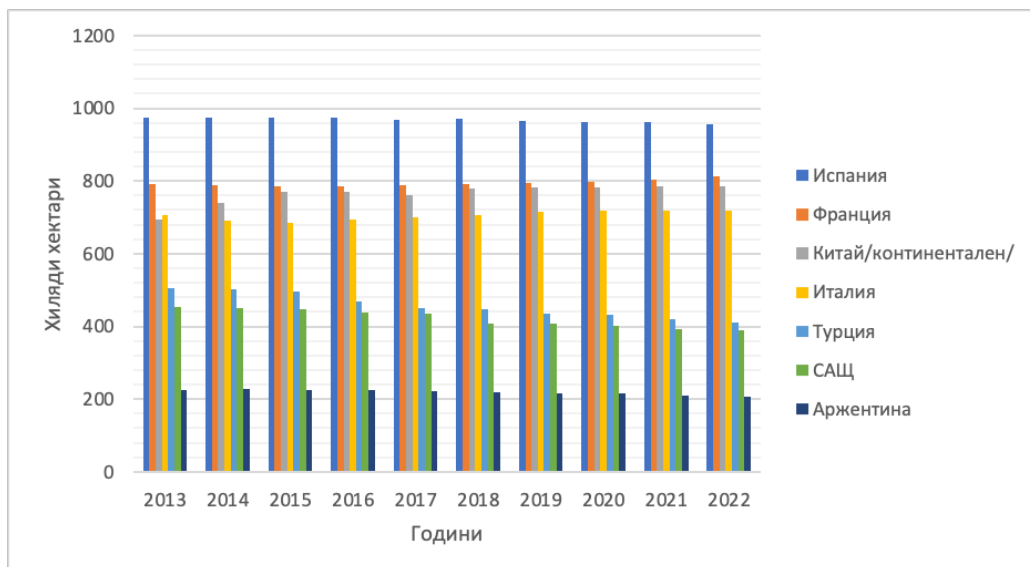
Неблагоприятно е че след 2015 година общият добив на грозде в България устойчиво намалява с изключение на 2021 година. При винените сортове това е обяснимо поради устойчивото намаляване на реколтираните площи, но за десертните сортове няма устойчива тенденция в изменението на реколтираните площи през изучавания период.

Един по-подробен анализ би могъл да разкрие причините и да спомогне за отстраняване на пречките за нарастване на относителния дял на реколтираните площи и при двата вида лозя, тъй като липсата на реколта поради природни аномалии и бедствия или по организационни причини, свързани с намирането на работна сила и на пазари за продукцията, възпрепятства възхода в развитието на лозаро-винарския сектор.

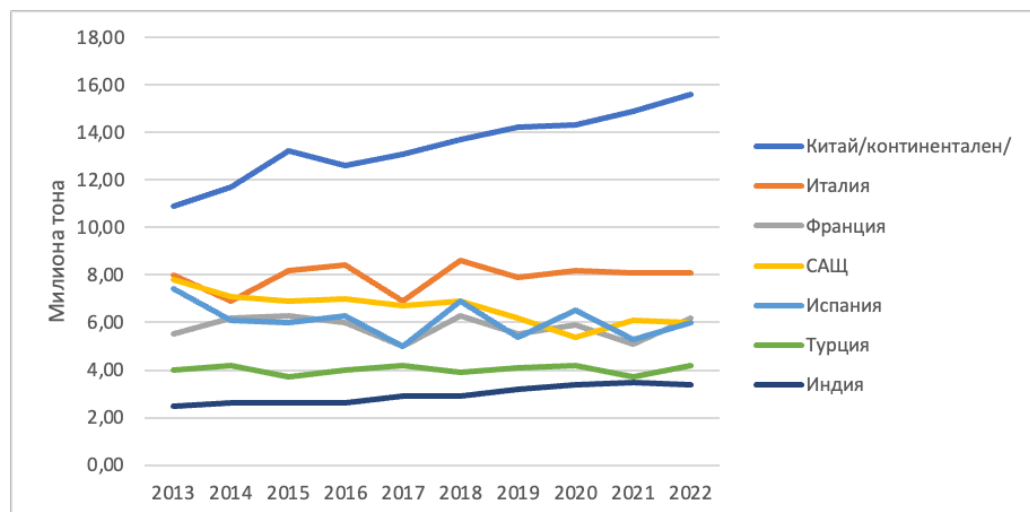
Какви са световните постижения и тенденции в разпространението на лозови насаждения и в добитата продукция

от тях? Според Годишна оценка на Световния лозарски и винарски сектор през 2022 г., направена и публикувана от Международна организация по лозата и виното (International Organisation of Vine and Wine, 2023): „При среден добив от 11 тона на хектар от лозята в света от около 7,3 милиона хектара през 2022 г. са произведени общо 80,1 милиона тона прясно грозде от всички сортове. От това количество 50% за производство на вино, мът и сокове. Останалото непресовано грозде, което е 42%, се използва като десертно, а останалите 8% от произведеното количество е било предназначено за сушене“. Тук заслужава да се обърне внимание, че съотношението между произведеното грозде от винени и десертни сортове в света е в полза на първите, но разликата е твърде малка в сравнение с тази в България. Тоест, може да се приеме, че у нас не е използван пълният потенциал на пазарите за производство и пласмент на грозде от десертни сортове. На фигура 5 са представени площите, заети с лозови насаждения, във водещите 7 държави в света. Ясно се вижда, че няма съществени изменения през изследвания период. Тоест лозарството се е превърнало в устойчив сектор и се поддържа на нива, при които е рентабилно и продукцията от него е конкурентна. Прави впечатление, че водещи са европейски държави, членки на Европейския съюз, тоест политиките на съюза в земеделието не възпрепятстват успешното развитие на този сектор.

Фигурата е разработена от автора въз основа на данни от: Annual Assessment of the World Vine and Wine Sector in 2022, International Organisation of Vine and Wine, p. 5, <https://www.oiv.int/sites/default/files/>



Фигура 5. Динамика на площите, заети с лозови насаждения във водещите седем държави в света по размер на лозовите масиви през периода 2013 – 2022 г.



Фигура 6. Динамика на добитото количество грозде от всички сортове във водещите седем държави в света по размер на добива през периода 2013 – 2022 г.

documents/OIV_Annual_Assessment-2023.pdf (International Organisation of Vine and Wine, 2023).

На фигура 6 е представена динамиката в производството на грозде от

всички сортове и варианти на предназначение в световен мащаб. Показани са седемте водещи държави.

Фигурата е разработена от автора въз основа на данни от: Annual Assessment

of the World Vine and Wine Sector in 2022, International Organisation of Vine and Wine, p. 7, (International Organisation of Vine and Wine, 2023).

Прави впечатление, че производството на грозде в Китай съществено и устойчиво нараства, макар че площите с тази култура нарастват по-бавно.

Съпоставката може да се направи по-лесно, ако се визират темповете на прираста на площите и темповете на прираста на добитото грозде за изследвания период, които са представени в таблица 1. За Франция темпът на прираста на добитото грозде също значително превишава темпа на прираста на площите с лозови насаждения.

За Турция темпът на прираста на площите е отрицателен, а темпът на прираста на добитото количество грозде е положителен. За САЩ намалението на добивите е по-силно изразено от намалението на площите. Явно е, че чрез подобри сортове, съвременна агротехника и растителна защита ръстът на добивите може да изпреварва ръста на заетите площи. В крайна сметка най-важен

остава търговският резултат от реализацията на продукцията, който е свързан не само с количеството, но и с нейното качество и себестойност и с разположението на пазарите спрямо производителя, което от наличните данни не може да бъде преценено.

Заклучение

От направеното изследване може да се направят следните изводи:

1. Лозарството в България има богати традиции и е осигурено със сериозен научен потенциал, съществуват природни условия и пазарни предпоставки за развитие на конкурентно производство на десертно грозде, грозде за вино и за високоалкохолни напитки както за вътрешния пазар, така и за износ на международните пазари
2. Има какво да се желае в практическата реализация на съществуващите стратегически документи за развитие на лозаро-винарския сектор както по отношение на размера на субсидиите за сектора, така и по отношение на рекламата на винения туризъм,

Таблица 1. Темпове на прираста на площите с лозови насаждения и на общите количества добито грозде за седемте водещи по съответния признак държави. (International Organisation of Vine and Wine, 2023)

Водещи държави	Темп на прираста на площите с лозови насаждения 2022/2013 в %	Водещи държави	Темп на прираста на количеството добито грозде 2022/2013 в %
Испания	-1,850	Китай/континентален/	43,119
Франция	2,396	Италия	1,250
Китай/континентален/	12,950	Франция	12,727
Италия	1,844	САЩ	-23,077
Турция	-18,651	Испания	-18,919
САЩ	-13,907	Турция	5,000
Аржентина	-7,589	Индия	36,000

който набира скорост и е перспективна форма на алтернативен туризъм.

3. Развитие на лозарството е каторово осигурено както на ниво средно профилирано образование, така и на ниво висше образование. Необходимо е по-тясно взаимодействие на науката и практиката, разпространение на добрите практики в технологичен аспект, увеличаване на застрахованите против бедствия площи с лозови насаждения.
4. Все по-осезателна роля за просперитета на лозарството в България ще играе Националното сдружение на българските лозари, което би могло да взаимодейства с регионалните сдружения на общините в България за помощ при организиране на кластери, за обмен на специалисти и търговска информация и за защита на интересите на заетите в сектора на

национално ниво пред гържавните органи за управление.

5. Развитие на лозарството в световен мащаб дава основание за оптимизъм, че поглъщателната способност на пазарите не е достигната и че въпреки ограничената площ на нашата страна, тя може да произвежда все по-големи количества грозде с високо качество.
6. В резултат на глобалното затопляне на климата възниква необходимост от увеличаване на поливните площи, заети с лозя. Това ще даде възможност да се увеличат добивите без да се увеличават площите. Ефектът от тази дейност вече е постигнат в някои страни. След 2000 година каптово напояване на лозя се прилага във водещите европейски винопроизводители – Франция, Италия, Испания, Португалия.

Цитирани източници (References):

1. Акцент БГ (2023). Географията на лозарството в Европа се променя заради климата, [онлайн] достъпно на: <https://akcent.bg/article/65509> [посетен на 06.04.2024].
(Aktsent BG (2023). Geografiyata na lozarstvoto v Evropa se promenya zaradi klimata, [online] dostapno na: <https://akcent.bg/article/65509> [poseten na 06.04.2024])
2. Агри БГ (2023). Какво е значението на почвата за отглеждането на лозя?, [онлайн], достъпно на: <https://agri.bg/agrosaveti/lozarstvo/kakvo-e-znachenieto-na-pochvata-za-otglezhdane-na-lozya-2> [посетен на 06.04.2024].
(Agri BG (2023). Kakvo e znachenieto na pochvata za otglezhdaneto na lozya?, [onlayn], dostapno na: <https://agri.bg/agrosaveti/lozarstvo/kakvo-e-znachenieto-na-pochvata-za-otglezhdane-na-lozya-2> [poseten na 06.04.2024])
3. БиоБазар (2024). Биохерба, Екстракт от гроздови семки, [онлайн], достъпно на: <https://biobazar.bg/produkt/екстракт-от-гроздови-семки-капсули-bioherba/> [посетен на 12.06.2024].
(BioBazar (2024). Bioherba, Ekstrakt ot grozdovi semki, [onlayn], dostapno na: <https://biobazar.bg/produkt/екстракт-от-гроздови-семки-капсули-bioherba/> [poseten na 12.06.2024])
4. ИЛВ (2024). Актуални аспекти на устойчивото развитие на лозаро-винарския сектор в условията на климатични промени и динамична пазарна среда, (Семинар на

ИЛВ, АГРА 2024), Селскостопанска академия, Институт по лозарство и винарство. Информационен бюлетин 1/2024г., [онлайн], достъпно на: http://ilv.my.contact.bg/buletin1_2024.pdf [посетен на 12.05.2024].

(ILV (2024). Aktualni aspekti na ustoychivoto razvitie na lozaro-vinarskia sektor v usloviyata na klimatichni promeni i dinamichna pazarna sreda, (Seminar na ILV, AGR 2024), Selskostopanska akademia, Institut po lozarstvo i vinarstvo. Informatsionen byuletin 1/2024g., [onlayn], dostapno na: http://ilv.my.contact.bg/buletin1_2024.pdf [poseten na 12.05.2024])

5. Кирчев, Д., Р. Николов (2018). Състояние и тенденции на продуктивното лозарство в България, Сборник с доклади от Национална кръгла маса, организирана от катедра „Аграрна икономика“, в сътрудничество с катедра „Правни науки“ при Икономически университет – Варна, 2018 г., с. 15-40.

(Kirechev, D., R. Nikolov (2018). Sastoyanie i tendentsii na produktivnoto lozarstvo v Bulgaria, Sbornik s dokladi ot Natsionalna kragla masa, organizirana ot katedra „Agrarna iкономика“, v satrudnichestvo s katedra „Pravni nauki“ pri Ikonicheski universitet – Varna, 2018 g., s. 15-40)

6. Лоза и вино (2021). Капка в полетата, Бежанци помагат на френските винари в лозята. Сп. *Лоза и Вино*, онлайн, брой 2/2021, с. 10-11, [онлайн], достъпно на: <https://lozaivino.org> [посетен на 05.05.2024].

(Loza i vino (2021). Kapka v poletata, Bezantsi pomagat na frenskite vinari v lozyata, Sp. *Loza i Vино*, onlayn, broy 2/2021, s. 10-11, [onlayn], dostapno na: <https://lozaivino.org> [poseten na 05.05.2024])

7. МЗХ (2004). Национална лозаро-винарска камара, Национална стратегия за развитие на лозарството и винарството в Република България 2005-2025, София, 2004 г., достъпно на: <https://www.mzh.government.bg/> [посетен на 05.05.2024].

(MZH (2004). Natsionalna lozaro-vinarska kamara, Natsionalna strategia za razvitie na lozarstvoto i vinarstvoto v Republika Bulgaria 2005-2025, Sofia, 2004 g., dostapno na: <https://www.mzh.government.bg/> [poseten na 05.05.2024])

8. МЗХ (2022). Националната програма за подпомагане на лозаро-винарския сектор в България за периода 2019 – 2023 година, достъпно на: <https://www.mzh.government.bg/> [посетен на 05.05.2024].

(MZH (2022). Natsionalnata programa za podpomagane na lozaro-vinarskia sektor v Bulgaria za perioda 2019 – 2023 godina, dostapno na: <https://www.mzh.government.bg/> [poseten na 05.05.2024])

9. Митева, А. (2010). Състояние и проблеми на устойчивото развитие на лозаро-винарския сектор в Южен централен район. Сп. *Управление и устойчиво развитие*, София, Лесотехнически университет, бр. 3-4/2010 г., с. 242-245.

(Miteva, A. (2010). Sastoyanie i problemi na ustoychivoto razvitie na lozaro-vinarskia sektor v Yuzhen tsentralen rayon. Sp. *Upravlenie i ustoychivo razvitie*, Sofia, Lesotekhnicheski universitet, br. 3-4/2010 g., s. 242-245)

10. НЛВК (2000). Достъпно на: <https://bulgarianwines.org/> [посетен на 07.04.2024].

- (NLVK (2000). Dostapno na: <https://bulgarianwines.org/> [poseten na 07.04.2024])
11. Обединени български консултанти (2018). Лозарство и винарство: състояние, възможности за добавяне на стойност, европейски стандарти, местна идентичност на продуктите, Проучване и анализ на територията на МИГ Харманли, 2018 г. с подкрепата на Програмата за развитие на селските райони за периода 2014 – 2020 година, с. 6, достъпно на: <https://www.mig-harmanli.org/upload/20190528-1.pdf> [посетен на 06.04.2024].
(Obedineni balgarski konsultanti (2018). Lozarstvo i vinarstvo: sastoyanie, vazmozhnosti za dobavyane na stoynost, evropeyski standarti, mestna identichnost na produktite, Prouchvane i analiz na teritoriyata na MIG Harmanli, 2018 g. s podkrepatata na Programata za razvitie na selskite rayoni za perioda 2014 – 2020 godina, s. 6, dostapno na: <https://www.mig-harmanli.org/upload/20190528-1.pdf> [poseten na 06.04.2024])
 12. ПГЛВ, Плевен, достъпно на: <https://pglv-pleven.alle.bg/> [посетен на 10.06.2024].
(PGLV, Pleven, dostapno na: <https://pglv-pleven.alle.bg/> [poseten na 10.06.2024])
 13. Ройчева, А. (2019). Автореферат на дисертационен труд на тема: Ефективност и конкурентност на българското лозарство, Аграрен университет – Пловдив, 2019 г., с. 28.
(Roycheva, A. (2019). Avtoreferat na disertatsionen trud na tema: Efektivnost i konkurentnost na balgarskoto lozarstvo, Agraren universitet – Plovdiv, 2019 g., s. 28)
 14. Сборник с доклади от Национална кръгла маса, организирана от катедра „Аграрна икономика“, в сътрудничество с катедра „Правни науки“ при Икономически университет – Варна, 2018 г.
(Sbornik s dokladi ot Natsionalna kragla masa, organizirana ot katedra „Agrarna iкономика“, v satrudnichestvo s katedra „Pravni nauki“ pri Ikonomicheski universitet – Varna, 2018 g.)
 15. Статистически справочник (2023). НСИ, София, с. 310, 311.
(Statisticheski spravochnik (2023). NSI, Sofia, s. 310, 311)
 16. Стоенчев, Н., Н. Алексова – Шулева (2001). Лозарството – възможност за устойчиво развитие на полупланинските райони в България. Сп. *Управление и устойчиво развитие*, София, Лесотехнически университет, бр. 3-4/2001(5), с. 70-74.
(Stoenehev, N., N. Aleksova – Shuleva (2001). Lozarstvoto – vazmozhnost za ustoychivo razvitie na poluplaninskiye rayoni v Bulgaria. Sp. *Upravlenie i ustoychivo razvitie*, Sofia, Lesotehnicheski universitet, br. 3-4/2001(5), s. 70-74)
 17. Joëlle Elvinger (2023). Prestrukturirane i zasazhdane na lozoya v ES (Neyasno otrazhenie varhu konkurentosposobnostta i nedostatachno ambitsiozni ekologichni tseli), Evropeyska smetna palata, Lyuksemburg, 2023 g. (in Bulgarian).
 18. International Organisation of Vine and Wine (2023). Annual Assessment, of the World Vine and Wine Sector, p. 3, [online], available on: https://www.oiv.int/sites/default/files/documents/OIV_Annual_Assessment-2023.pdf [viewed 26.04.2024].
 19. ILV.bg, Available from: http://ilv.my.contact.bg/ZA_NAS.htm [viewed 06.04.2024].
 20. News.bg (2022). Balgarskite lozari nedovolni, che sa posledni v ES po subsidirane (in Bulgarian), [online], Available from: <https://news.bg/politics/balgarskite-lozari-nedovolni-che-sa-posledni-v-es-po-subsidirane.html> [viewed 06.04.2024].

21. NZR.bg (2024). Available from: <https://www.nzr.bg/rastenievdstvo/lozarstvo/opitna-stan-tsiya-po-lozarstvo-varna/> [viewed 07.05.2024].
22. Toteva, Desislava (2017). Competitive level and trends for development of the vine and wine sector in Bulgaria. *Journal of Mountain Agriculture on the Balkans*, 2017, 20 (4), 39-48, Research Institute of Mountain Stockbreeding and Agriculture, Troyan, ISSN 1311-0489 (Print), ISSN 2367-8364 (Online).

Traditsii i perspektivi za razvitiето na sektor „Lozarstvo“ v Bulgaria

Elena Stefanova

Traditions and Perspectives for the Development of the Vineyarding Sector in Bulgaria

Elena Stefanova

Abstract: The present study is devoted to the dynamics of development of viticulture in Bulgaria during the 2014-2022 period. An international comparison which includes the leading countries worldwide has been made as well. The aim is to establish the state and development of viticulture and its prospects through the prism of the available prerequisites and the formed competition in global markets. Favorable natural, scientific and personnel conditions have been established, as well as rich traditions. The relative share of the harvested areas is strikingly low, which hides opportunities to increase the amount of harvested grapes without significantly increasing the area of the vineyards. There is a developed regulatory framework, the implementation of which would contribute to the prosperity of the sector and ensure the sustainable development of the semi-mountainous regions that are suitable for growing vineyards.

Key words: viticulture, grapes, areas with vineyards, harvested quantities of grapes, competitiveness of viticulture.

JEL: Q18.